

Katolicita na katolíckych univerzitách

Ružomberok, 1. apríla 2014

*Prednáška arcibiskupa Cyrila Vasiľa SJ
v Kolégiu Katolíckej univerzity v Ružomberku*

Pred niekoľkými mesiacmi som bol poctený pozvaním na dnešné stretnutie s prosbou o prednesenie príhovoru na tému *Katolicita na katolíckych univerzitách*.

Titul dnešnej prednášky môže na prvý pohľad vyvolať dojem zdanlivej redundancie, tautológie, či opakovania. Vychádzajúc z možného stotožnenia slov katolícky, všeobecný a univerzálny, by sme ho totiž neohrabane mohli preložiť aj ako: všeobecnosť na všeobecnej všeobecnosti, alebo ako univerzálnosť na univerzálnej univerzálnosti. Išlo by samozrejme o nenáležité slovné hračky, o niečo podobné ako termíny používané v nedávnej minulosti: ľudová demokracia, či bezbožný ateizmus, bojovný militarizmus apod.

Napriek tomu som neodmietol ani neupravil takto navrhnutý termín dnešnej konferencie, pretože som presvedčený, že pri správnej interpretácii jednotlivých termínov a pri spresnení jednotlivých významových odtieňov poskytuje táto téma dostatok námetov na zamyslenie, na isté spytovanie si svedomia i podnetov na budovanie budúcnosti našej Katolíckej univerzity.

Čo teda chceme vlastne vyjadriť týmto termínom či takmer bonmotom: „Katolicita na katolíckych univerzitách“? Nuž skúsme si najprv vysvetliť a vymedziť termíny a ich použitie v dnešnej prednáške, v duchu pravidla *qui bene dinstinguit bene docet*.

Čo máme na mysli slovom „katolícka univerzita“

Moderné univerzity sa zrodili v stredoveku na cirkevnej pôde a preto sprvoti nepotrebovali žiadne iné prídavné meno, ktoré by určovalo ich duchovné východiská i konečné smerovanie. Postupná diferenciacia vedných odborov, zdôraznenie empirických výskumov, narastanie sekulárnej, ba až sekularizovanej formy spoločenského života, buržoázne revolúcie sprevádzané silným antiklerikálnym a najmä antikatolíckym nábojom, všetky tieto historické skutočnosti postupne navodili situáciu, v ktorej univerzity najprv stratili svoje inštitucionálne väzby na cirkevné inštitúcie, neskôr sa stali platformou pre presadenie novej vrstvy intelektuálov spomedzi laického stavu, aby sa postupne vyprofilovali na celkom nezávislé svetské inštitúcie, ktoré v mnohých prípadoch začali explicitne hlásať svoju nezávislosť na akýchkoľvek konfesionalne chápaných náboženských, či duchovných princípoch. Univerzitný svet sa vydal na cestu širokospektrálnej prezentácie ľudského poznania, vedy a výskumu, ale i humanistických

princípov vychádzajúcich z najrôznorodejších ideových zdrojov. Tento nevyhnutný historický vývoj však so sebou priniesol riziko, že kresťanská prítomnosť v univerzitnom svete bude obmedzená len na prítomnosť jednotlivých fyzických osôb zdieľajúcich síce na osobnej úrovni kresťanský hodnotový systém, avšak bez možnosti istej inštitucionálnej garancie toho, že tento hodnotový systém budú môcť predkladať ako východisko, pozadie i dôležité kritérium ich vedeckého pôsobenia. Toto bol jeden z dôvodov vzniku katolíckych univerzít.

Katolícka univerzita podľa apoštolskej konštitúcie Jána Pavla II. *Ex Corde Ecclesiae* (bod 13) si kladie za cieľ garantovať v inštitucionálnej forme kresťanskú prítomnosť v univerzitnom svete zoči-voči veľkým problémom spoločnosti a kultúry.

Ak chceme hovoriť o **kresťanskej kultúre** a o **katolíckej univerzite** ako o jej predstaviteľke, je potrebné zadefinovať **základné kritériá**, ktoré ju musia charakterizovať, aby vnútorný obsah i vonkajší termín boli vo vzájomnej zhode. Ide o nasledovné podmienky:

1. kresťanská orientácia nielen jednotlivých členov, ale celého univerzitného spoločenstva;
2. trvalá reflexia vo svetle katolíckej viery o stále rastúcom poklade ľudského poznania, ku ktorému sa snaží prispieť svojim dielom vlastnými štúdiami;
3. vernosť kresťanskému posolstvu podľa výkladu Cirkvi;
4. inštitucionalizovaná povinnosť slúžiť Božiemu ľudu a ľudskej rodine na ich ceste k transcendentálnemu cieľu, ktorý dáva životu zmysel.

Každé štúdium i výskum na Katolíckej univerzite teda v sebe zahŕňajú

- a) snahu o integráciu poznania;
- b) dialóg medzi vierou a rozumom;
- c) etickú zodpovednosť;
- d) teologickú perspektívu.

K týmto kritériám sa ešte – akoby oblúkom - vrátíme, a to pri vysvetľovaní toho, **čo zasa chápeme pod slovom katolicita, či katolíckosť?**

Ide tu zaiste o polyvalentný termín, podliehajúci viacerým interpretáciám, podľa jednotlivých okolností a súvislostí, v ktorých ho použijeme.

V prvom rade ide teda o termín prevzatý z gréckeho slova καθολικός (katholikós) – všeobecný, univerzálny, ktorý sa od najstarších dôb kresťanstva používa na vyjadrenie jednej zo základných charakteristík Cirkvi. Nicejsko-konštantínopolské vyznanie viery hovorí, že veríme „v jednu, svätú, všeobecnú – katolícku, apoštolskú cirkev.“ Použité slovo „katolícka cirkev“ teda bolo od začiatkov chápané vo význame „všeobecná“ – a to v tom zmysle, že poslanie Cirkvi sa týka všetkých ľudí, všetkých zemí a všetkých čias. Katolíckym sa tradične nazývalo aj učenie, ktoré bolo vyznávané „vždy, všade a všetkými“ pričom tieto termíny podliehali nasledovnej interpretácii: „vždy“ – sa chápalo niečo čo má známky vnútornej kontinuity od apoštolských čias – na rozdiel od nejakých novodobých výmyslov, „všade“ bývalo chápané ako všade tam, kde sa kresťanstvo už

rozšírilo a nie iba ako nejaký miestny zvyk a „všetkými“ - v tom zmysle, že sa s týmto učením identifikujú všetci, čiže morálna aj matematická väčšina z tých, ktorí sa hlásia k spoločenstvu katolíckej cirkvi.

V tomto rozmere by teda “katolicita na katolíckych univerzitách” mohla prvoplánovo znamenať to, že **hovoríme o duchovnom priestore, ktorý je otvorený, ktorý sa obracia ku všetkým** – pretože Kristus, zakladateľ Katolíckej cirkvi, prišiel pre všetkých ľudí, a svojich apoštolov a ich nástupcov poslal ohlasovať evanjelium všetkým národom.

Katolicita či katolíckosť však môžu byť chápané aj ako **spôsob vnútorného zástoja jednotlivca**, a to nielen ku skutočnosti Cirkvi, ale aj spôsob takého správania sa vo svete, ktoré zodpovedá spôsobu a duchu Cirkvi, prežívaniu rozmeru lásky k Cirkvi a k jej učeniu v tom najširšom zmysle slova.

Takto chápanú katolicitu, alebo katolíckosť, respektíve „cirkevnosť“, vyjadruje aj známe ignaciánske napomenutie k tomu, aby každý kresťan vo svojom správaní a rozhodovaní prejavil *sentire cum Ecclesia*, teda ten spôsob správania sa jednotlivca voči „fenoménu Cirkev“, to „cítienie s Cirkvou“, ktoré v rôznych situáciách získava vždy nové a nové významy – niektoré by sme mohli veľmi jednoducho stotožniť so slovom lojalita, vernosť, zodpovednosť, vnútorná pokora, dôvera, veľkodušnosť.

Keď pápež František hovorí o tomto rozmere života v Katolíckej cirkvi v duchu vyššie spomenutého ignaciánskeho hesla, tak ako východisko si volí nasledovný obraz.

V rozhovore s redaktorom časopisu *La civiltà Cattolica* hovorí: „Najviac sa mi páči **obraz Cirkvi ako svätého a verného Božieho ľudu**. Túto definíciu používam často, vychádza z *Lumen gentium*, odsek číslo 12. Príslušnosť k národu má silnú teologickú hodnotu: Boh v dejinách spásy spasil národ. Neexistuje úplná identita bez príslušnosti k národu. Nikto nie je spasený sám, ako izolovaný jednotlivec, ale Boh nás priťahuje a má pri tom na zreteli komplexnú spleť medziosobných vzťahov, ktoré sa uskutočňujú v ľudskom spoločenstve. Boh vstupuje do tejto komunitnej dynamiky.“

„Subjektom spásy je teda ľud, spoločenstvo. Cirkev je Boží ľud kráčajúci dejinami, so svojimi radosťami i bolesťami. *Sentire cum Ecclesia* teda pre mňa znamená byť členom **tohto ľudu**. Veriaci ako celok sú neomylní a prostredníctvom nadprirodzeného zmyslu pre vieru celého Božieho ľudu, ktorý je na ceste, manifestujú svoju *infallibilitas in credendo*. Takto dnes interpretujem Ignácovo „cítiť s Cirkvou“. Ak dialóg medzi ľudom, biskupmi a pápežom prebieha v tomto duchu a je poctivý, vanie v ňom Duch Svätý. Toto cítienie nie je teda vyhradené výlučne teológom.“

„Je to ako s Máriou: ak chcete vedieť, kto to je, spýtajte sa teológov; ak chcete vedieť, ako ju milovať, spýtajte sa ľudu. Mária milovala Ježiša srdcom ľudu, ako to čítame v *Magnifikate*. Netreba si teda myslieť, že pochopenie motta „cítiť s Cirkvou“ sa viaže výlučne na cítienie s jej hierarchickou zložkou.“

Po krátkej odmlke pápež upresňuje, aby sa vyhol nedorozumeniam: „Treba si dávať pozor a byť si vedomý toho, že táto neomylnosť veriacich ako celku, o ktorej hovorím vo svetle Koncilu, nie je v žiadnom prípade nijakou formou populizmu. Nie: je to skúsenosť „svätej matky hierarchickej Cirkvi“, ako ju nazýval sv. Ignác, Cirkvi ako Božieho ľudu, ktorý tvoria pastieri a ľud spoločne. Tento celok Božieho ľudu tvorí Cirkev.“

„V Božom ľude vidím prítomnú svätosť, jeho každodennú svätosť. Existuje „stredná trieda svätosti“, o ktorej hovorí Malègue a ktorej súčasťou môže byť každý z nás.“

Pápež sa tu odvoláva na Josepha Malèguea, svojho obľúbeného francúzskeho spisovateľa, ktorý sa narodil v roku 1876 a zomrel v roku 1940, osobitne na jeho nedokončenú trilógiu *Pierres noires. Les Classes moyennes du Salut*. Niektorí francúzski kritici ho nazývajú „katolíckym Proustom“.

Pápež pokračuje: „Svätosť vidím v každodennej trpezlivosti, vytrvalosti Božieho ľudu: v žene, ktorá vychováva deti, v mužovi, ktorý pracuje, aby uživil rodinu, v chorých ľuďoch, v starých kňazoch, ktorí majú toľké bolesti a zranenia, no napriek tomu sa usmievajú, pretože celý život slúžili Pánovi, v rehoľných sestrách, ktoré toľko pracujú a žijú skrytú, nenápadnú svätosť. Toto je pre mňa každodenná svätosť. Často ju spájam s trpezlivosťou: nie však len s trpezlivosťou v zmysle *hypomoné*, schopnosti znášať udalosti a okolnosti života, ale aj v zmysle vytrvalosti v každodennom napredovaní. Toto je **svätosť bojujúcej Cirkvi**, o ktorej hovorí aj sv. Ignác.

„Cirkev, s ktorou máme cítiť, je domom pre všetkých, nie maličkou kaplnkou, ktorá je schopná pojať len malú skupinku vyvolených. Lono univerzálnej Cirkvi nesmieme zredukovať na ochranné hniezdočko našej priemernosti. A Cirkev je tiež Matkou“, pokračuje pápež. „Cirkev je plodná, má takou byť. Keď vidím zavrhnutiahodné správanie služobníkov Cirkvi alebo zasvätených mužov a žien, prvá vec, čo mi príde na um, je: „aha, starý mládenec“ alebo „aha, stará dievka“. Takéto osoby nie sú to otcovia ani matky. Nie sú schopné dávať život.“¹

Zhrnúc tieto pápežove slová, aplikujúc ich na katolicitu na katolíckej univerzite, by sme teda mohli hovoriť o tom, že aj v univerzitnom prostredí sa musí prejavovať katolicita ako **vyjadrenie a prejav životodarnej a životaschopnej vernosti a svätosti Božieho ľudu**.

Nieko by si mohol ale položiť otázku: Nie je katolicita, toto *sentire cum Ecclesia*, prekážkou pri slobode akademického výskumu? Na túto oprávnenú otázku je potrebné jasne povedať, že tento „cirkevný rozmer“ katolíckej univerzity i jej jednotlivých predstaviteľov – profesorov i študentov – nie je v nijakom vnútornom rozpore so skutočnou slobodou výskumu, s akademickou slobodou či ľudskou slobodou a dôstojnosťou.

Ako už bolo aj na pôde tejto univerzity – na rozptýlenie akýchkoľvek obáv – povedané, že ak táto univerzita je katolícka, ba práve preto, že je katolícka, tak jej vedeckí pracovníci môžu skúmať a objasňovať všetky prejavy reality – samozrejme, že v súlade s tou najširšie, ale pritom aj najhlbšie chápanou skutočnou ľudskou slobodou, rešpektujúcou ľudskú dôstojnosť, i hraničné limity a kompetencie jednotlivých vedných odborov. „Z dôvodu náboženstva sa vedcovi – výskumníkovi nevnučujú žiadne pravidlá.

¹http://sk.radiovaticana.va/news/2013/12/23/rozhovor_p%C3%A1pe%C5%BEEa_franti%C5%A1ka_pre_jezuitsk%C3%A9_%C4%8Dasopi sy/slo-758236

Katolicita vedy, už vo svojom samotnom východisku, vyháňa strach a nedôveru, aké vznikajú pri každom z jednostranných vedeckých postojov. Uznávanie objektívnych zákonov skutočnosti a intelektuálne zrelý výskumník – to sú základné elementy katolíckej univerzity. To je ideál, ktorý sme už vo veľkej miere dosiahli a na ktorého rozvoji a zdokonaľovaní ďalej pracujeme“.²

Na túto tému hovorí aj apoštolská exhortácia *Ex corde Ecclesia* takto: „Katolícka univerzita (...) sa musí osobitne venovať dialógu medzi vierou a rozumom, aby sa mohlo hlbšie preskúmať, ako sa viera a rozum spájajú v pravde. Aj keď si každá akademická disciplína uchováva vlastnú integritu a metódu skúmania, týmto dialógom sa predsa zistí, že "metodický výskum vo všetkých disciplínach, ak sa koná naozaj vedeckým spôsobom a v zhode s mravnými zásadami, sa nikdy nedostane do skutočného rozporu s vierou, keďže časné skutočnosti i danosti viery majú pôvod v tom istom Bohu". Toto živé vzájomné pôsobenie dvoch rôznych poriadkov vedie k poznaniu jednej pravdy, k väčšej láske k pravde samotnej a prispieva k širokému porozumeniu zmyslu ľudského života a cieľa Božieho sveta. Pretože každé poznanie má slúžiť jednotlivcovi, výskum na katolíckej univerzite je vždy spojený so starosťou o etickú a morálnu náplň, ktorá v sebe zahrnuje metódy a výsledky. Ak je táto starosť spojená aj so všetkými druhmi výskumu, osobitne naliehavá je v oblasti vedeckého a teologického výskumu: "Musíme byť presvedčení o prednosti etiky pred technikou, o prvenstve človeka pred vecou, o prevahe ducha nad materiálou. Veci človeka sa pohnú dopredu len vtedy, ak sa veda spojí so svedomím. Vedec preukáže ľudstvu skutočnú službu, keď zachová zmysel pre transcendenciu človeka voči svetu a Bohu?."(17-18)

Práve v tomto kontexte k nám zaznievajú aj ďalšie slová blahoslaveného Jána Pavla II., ktorý v encyklike *Redemptor hominis* (18-19) pripomína všetkým:

„... Ako v predchádzajúcich obdobiach, tak i teraz - ba dnes ešte viac - teológovia a všetci cirkevní vedci sú povolaní uviesť do súladu vieru s vedou a múdrosťou a pričiňovať sa o to, aby sa navzájom prenikali (...).

Táto úloha dnes nesmierne vzrástla v súvisi s pokrokom ľudskej vedy, jej metód a výtvarných v poznání sveta a človeka. To sa vzťahuje tak na exaktné vedy, ako aj na vedy humanistické a na filozofiu, ktorej úzke zväzky s teológiou pripomínajú dokumenty posledného koncilu.

Treba, aby sa v súvisi s touto skutočnosťou na zodpovednosti Cirkvi za Božiu pravdu podieľali stále viac a rozličnými spôsobmi všetci jej členovia. A čo povedať v tomto ohľade o špecialistoch v rozličných odboroch, o predstaviteľoch prírodných a humanistických vied, o lekároch, právnikoch, umelcoch a technikoch, učiteľoch a profesoroch rozličných stupňov a odborov? Títo všetci - ako členovia Božieho ľudu - majú svoj podiel na Kristovom prorockom poslaní, na jeho úlohe slúžiť Božej pravde, a to aj tým, že zaujímajú **čestný postoj voči pravde na každom poli, tým, že vychovávajú iných v pravde a učia ich dozrievať v láske a spravodlivosti.**

² <http://www.ku.sk/ouniverzite/press/tlacove-spravy/66633-katolicka-univerzita-slavnostne-otvorila-novy-akademicky-rok.html>

Teda zmysel pre zodpovednosť za pravdu je jedným zo základných styčných bodov medzi Cirkvou a každým človekom a je jednou zo základných požiadaviek určujúcich povolanie človeka v spoločenstve Cirkvi.“

Katolicita a univerzitný duch – tieto termíny by sme mohli spojiť aj s ďalším fenoménom, ktorý by mal v podstate charakterizovať každú univerzitu, a katolícku univerzitu zvlášť. Ide o jav, ktorý v predchádzajúcej citácii označil Ján Pavol II. ako *čestný postoj voči pravde na každom poli*, ako dozrievanie *v láske a spravodlivosti* a ktorý by sme mohli označiť slovom „akademická česť“.

Dnes sa toto slovo – „česť“ – často používa skôr vo vzťahu k osobe, hovoriac teda o osobnej cti, a to najmä pri podávaní podnetu na orgány činné v trestnom konaní v prípade podozrenia, či pocitu, že vinou niekoho, najčastejšie na základe nejakých ním vyslovených, či napísaných slov došlo k jej poškodeniu, došlo k urážke na cti. Dokázať takéto poškodenie cti, ba niekedy aj dokázať jej samotnú existenciu však nie je vôbec jednoduché. Niekomu sa to na súde podarí, niekomu nie, niekomu sa to podarí vždy, niekomu nikdy. Existujú dokonca rôzne finančné hodnotenia takto poškodenej cti – výška vysúdenej čiastky ale nemusí vždy adekvátne zohľadňovať tú *všeobecnú vážnosť*, ktorú osoba požíva nie na základe vysúdeného rozsudku, ale ako všeobecne prijímaný osobný *vysoko hodnotený spoločensko-morálny stav*. V skutočnosti je ale ťažko predstaviť si, že by si niekto obnovil česť len na základe rozhodnutia súdu – niekedy je dosiahnutý práve opačný efekt.

Z čoho ale vyplýva česť človeka, jeho dôstojnosť a hodnosť? „Pradedovská česť“ – pojem sv. Cyrila – má oveľa hlbší základ. Je to vedomie zodpovednosti pred Bohom.

Vedomie zodpovednosti – to nás už privádza k termínu „svedomie“. Človek, ktorý viaže svoju česť, česť nielen osobnú, ale i občiansku, profesnú, napríklad aj akademickú, na vlastné, správne formované svedomie, je imúnny voči pokusom o porušenie tejto cti, takýto človek je duchovne slobodný a nezávislý od konjunktúry akejkoľvek moci.

História nám ponúka rôzne príklady pokusov o zbavenie cti – ale aj uznanie preukázanej čestnosti, a to dokonca aj od nepriateľov.

Možno sa nám nevdojak natíska otázka: prečo toľká zloba, prečo režim považoval za nevyhnutné ísť až do týchto extrémnych dôsledkov. Známý rakúsky spisovateľ Stefan Zweig, vo svojom diele *Svedomie proti násiliu* hovoriac všeobecne o totalitných režimoch odpovedá na túto otázku takto: „Súčasťou tragiky všetkých despotov býva, že sa ešte aj potom boja nezávislého človeka, keď ho už umlčali a zbavili politickej moci. Nestačí im, že mlčí a musí mlčať. Už tým, že neprikyvuje, neslúži a nepoklonkuje, že sa nezaradí do krdľa pochlebovačov a poskokov, vzbudzuje hnev už aj to, že existuje. ... Morálny (teda čestný) človek pôsobí už svojou čírou existenciou, pretože jeho bytosť vytvára okolo seba atmosféru presvedčivosti, a hoci sa táto duchovná pôsobnosť zdanlivo ohraničuje na úzky okruh ľudí, rozširuje sa neviditeľne a nezastaviteľne do šírky ako vlnobitie.“

Čestný človek alebo inštitúcia presadzujúca čestnosť boli, sú a budú trňom v oku ľuďom nečestným a násilným. Preto sa všetky totalitné režimy báli univerzít – a katolíckych univerzít zvlášť. Preto sa vždy a všade, všetky totalitné, alebo skorumpované režimy snažili zlikvidovať, podriaďiť si, alebo skorumpovať všetky univerzity – a katolícke univerzity zvlášť – či už zastrašovaním, finančným priškrcovaním, kádrovaním, či infiltráciou rozbíjačských elementov.

Univerzita presadzovaním vnútornej slobody, čestného skúmania i hodnotenia prispieva k formovaniu spoločenského života národa, prispieva teda k formovaniu všeobecného dobra.

Verejné dobro, dobro občianskej spoločnosti i dobro cirkevného spoločenstva, ktoré je súčasťou tejto spoločnosti, nie je možné vnímať a budovať cez prizmu osobného záujmu, či osobných výhod. Práve naopak – niekedy je nevyhnutné aj nemyslieť na osobné dobro, dokonca ani nie na fyzické, či morálne „prežitie“, ak je vystavené riziku zničenia celé spoločenstvo.

Keď sa v roku 480 pr. Kristom viacmiliónové vojsko perzského kráľa Xerxésa vylodilo v Trácii a tiahlo do Grécka, zdalo sa, že je všetko stratené. Rozkvitajúca grécka kultúra, jeho demokracia, filozofia, literatúra i umenie - to všetko bolo vystavené hrozbe zániku. Budúcnosť Európy bola vystavená hrobe zániku. Vtedy sa ničivej záplave barbarov postavil do cesty spartský kráľ Leonidas s tromi stovkami osobne vybraných spartských bojovníkov, na mieste, ktorého meno vošlo do dejín – v priesmyku Termopyly. Tri dni Sparťania v boji odolávali tlaku Peržanov a ich spojencov. Tri dni odolávali útokom presily. Nakoniec sa perzské vojská zradou dostali za ich chrbát. Sparťania sa nerozutekali, ale zovreli sa v obrannom šiku. Bojovali a zahynuli do posledného muža. Peržania dočasne zvíťazili, ale práve obrana Termopýl, hrdinská neústupčivosť kráľa Leonidasa vzpružila odvahu ostatných gréckych miest, ktoré behom roka, po víťazstve pri Salamíne a Platajách, rozprášili perzskú armádu a oslobodili Heladu. Keď sa neskôr Gréci vrátili na krvou presiaknutú pôdu Termopýl, na mieste kde padol kráľ Leonidas, postavili Sparťanom pomník s odkazom pre rodákov a potomkov: *„Pocestný, zvestuj v Lakedaimone, že tu mrŕtvi ležíme, ako zákony kázali nám.“* Tento pomník stojí dodnes ako svedectvo boja odhodlaného ducha proti hrubej sile, ako svedectvo boja za slobodu, za česť.

Možno by niekto povedal, že spomínať staroveké bitky nemá nič spoločné s dnešnou úlohou katolíckej univerzity i všetkých jej predstaviteľov. Ja si ale myslím, že istý paralelizmus tu existuje.

Akademická česť, to znamená aj zachovanie si cti aj v boji voči presile masy, ak ide o obranu slobody, nezávislosti, „demokracie“ o obranu pravdy. Žiaľ, zdá sa, že jednotlivci i spoločenstvá sa dokážu vzopnúť k obrane cti len zriedkavo, len v istých vypätých historických momentoch. Na druhej strane sa však aj dnešný akademický svet neraz stáva tiež bojiskom, v ktorom jednotlivec i spoločenstvo musia preukázať svoj jednoznačný postoj pri obrane akademickej cti.

Aj v krátkej histórii univerzít na samostatnom Slovensku sme už mali prípady solidárnej obrany akademickej pôdy, nezávislosti i akademickej cti – a to napríklad aj voči ministrovi, ktorý išiel osobne vymieňať zámky na jednej zo slovenských univerzít, ktorá

sa stala nepohodlnou vtedajšej politickej garnitúre, ktorá sa ju snažila všetkými spôsobmi skompromitovať a uškrtiť.

Každý, kto svojou mierou aj v univerzitnom svete prispel k budovaniu akademickej cti a zodpovednosti, však vykonal veľké dielo pri formovaní univerzitého ducha pri formovaní spoločnosti, pri formovaní svedomia.

Na takýchto ľudí spomínáme, pretože sa stali pre nás vzorom v boji za slobodu ducha. Zachovali sa tak, ako sa zachovali, nie preto, aby im niekto postavil pomník. Práve preto si ho zaslúžia. Veď svojim svedectvom sa každý z nich stotožnil s apoštolom Pavlom, ktorý v liste Korinťanom hovorí: „*Nech nás takto každý pokladá za Božích služobníkov a správcov Božích tajomstiev. A od správcov sa už vyžaduje, aby bol každý verný. No mne naozaj málo záleží na tom, či ma súdite vy alebo iný ľudský súd. Ani sám seba nesúdím.... Pán je môj sudca. Preto nesúďte nič predčasne, kým nepríde Pán. On osvetlí, čo je skryté v tme, a vyjaví úmysly srdc. Vtedy každý dostane pochvalu od Boha.*“ (1 Kor 4, 1-5)

Formácia osobného svedomia i občianskej zodpovednosti

Možnosť konať podľa "čestného diktátu svedomia" je priamo spojená s formáciou svedomia, s procesom výchovy a vzdelávania. Preto koncilová koštitúcia *Gaudium et spes* spomína: "Aby mohol každý dokonalejšie plniť svoje mravné povinnosti voči sebe samému i voči rozličným spoločenstvám, ku ktorým patrí, treba všetkým poskytnúť rozsiahlu kultúrnu výchovu, využívajúc obrovské možnosti, ktoré má dnes ľudstvo naporiadzi. Predovšetkým výchovu mladých – bez ohľadu na spoločenský pôvod – treba organizovať takým spôsobom, aby sa pripravovali muži a ženy na úrovni nielen čo do vzdelanosti, ale aj silné osobnosti, ktoré si naša doba tak veľmi vyžaduje. Lenže človek si sotva nadobudne tento zmysel pre zodpovednosť, ak mu jeho životné podmienky nedovoľujú uvedomiť si svoju dôstojnosť a zodpovedať svojmu povolaniu v sebažertve za Boha a za ľudí."³

Formácia svedomia v každom prípade zreteľne vychádza z niekoľkých teoretických princípov. Môžeme teda hovoriť o súhrne filozofických, morálnych, etických, právnych prvkov atď. Cirkev uznáva, že tieto vplyvy sú prepletené a navzájom sa dopĺňajú a je pevne presvedčená, že má schopnosť dať odpovede na komplexné problematiky, ktorým dnešný človek čelí. Pravdou je, že nie zriedka je vidieť, že nerovnováha vzniká práve medzi obavami z praktickej účinnosti a potrebami morálneho svedomia.⁴ Vo svete, ktorým otriasa etický relativizmus, do extrémov hnaný pragmatizmus, v ktorom sa strácajú bezpečné a univerzálne uznávané východiskové body, je potrebné mať pevné oporné body, ktoré poslúžia ako bezpečný sprievodca.

Pre veriaceho človeka, pre veriaceho univerzitého študenta i profesora sú takými bodmi Boží zákon, učenie cirkvi, hlas svedomia. Ide teda o presvedčenie viery, že existuje objektívna pravda a že človek ju dokáže spoznať v spolupráci medzi prirodzenými

³ GS 31.

⁴ Cf. GS 8

schopnosťami ľudského umu a nadprirodzenou pomocou, ktorú mu Boh dáva cez početné formy svojho prejavovania sa v osobných i celoludských dejinách.

Poviedka Jána Drdu „Vyšší princíp“, neskôr úspešne sfilmovaná, predstavuje starého profesora latinčiny a gréčtiny, ktorý sa v dobe všeobecného spoločenského marazmu, strachu a zbabelosti v období heydrichiády dokázal hrdinsky zastať svojich žiakov. Bol to človek, ktorého celé generácie žiakov poctili prezývkou „vyšší princíp“, kvôli slovnému zvratu, ktorý často používal. Ale autor, okrem jeho vnútorného hrdinstva v kritickej životnej situácii poukazuje na to, že toto hrdinstvo pramenilo z jeho každodenného správania a presvedčenia v bežných školských situáciách. Ostáva historickým jeho zdanlivo „komický“ príhovor, ktorý pred písomkou predniesol svojim študentom: Neriešil v ňom zdanlivo obrovské a aktuálne problémy, ktoré otriasali vtedajším svetom, ale povedal jednoducho:

„Vyšší princíp... ehm... mravnosti, jež si musíte osvojiť, študenti, vám prostě nedovolí počínání tak směšně podle, jako jest opisování od sousedů,“ pravil toho dne nad modrofialovými sešity latinských komposic. Tak soustředěně promýšlel v posledních dnech jednotlivé věty úkolu, jímž chtěl v této septimě uzavřít celoroční práci, že ostatní svět, třeba pln strašných událostí, míjel bez povšimnutí jeho sluch i jeho ducha.“

Ako potrebuje aj dnešný akademický svet tento typ profesorov, ktorí nielen vyučujú svojimi slovami ale aj vychovávajú svojim príkladom, ktorí sú svedkami platnosti vyššieho mravného princípu, V každodennom spytovaní si svedomia každého účastníka výchovného procesu je preto nutné hľadať úprimné odpovede na nasledujúce otázky:

- aké je moje osobné správanie sa na univerzite
- na čo je zamerané moje srdce, moje túžby, moje priania, moje očakávania
- zodpovedá moje správanie základným normám ľudskej dôstojnosti, čestnosti, úprimnosti a nezištnosti?
- zodpovedá duchu základných kresťanských morálnych noriem?
- prinesie osov Božiemu ľudu?
- prinesie osov viere?
- prinesie osov Cirkvi?
- prinesie osov inštitúcii, ktorú reprezentujem, zvýši jej reputáciu, dobré meno, akademickú prestíž a dôveryhodnosť?

Kompletnú a neomylnú pravdivú odpoveď na tieto otázky pozná len Pán. Každý z nás je pozvaný úprimne ju hľadať vo svojom srdci. Zo spojenia s cirkvou vyplýva: oddanosť univerzity ako inštitúcie kresťanskému posolstvu, uznanie autority cirkevného učiteľského úradu v otázkach viery, mravnosti a poslušnosti voči nemu. Katolícki členovia univerzitného spoločenstva sú povolani na osobnú oddanosť voči Cirkvi so všetkými dôsledkami, ktoré z toho vyplývajú. Od nekatolíckych členov sa žiada rešpekt pred katolíckym charakterom inštitúcie, v ktorej pracujú, kým na druhej strane univerzita rešpektuje ich náboženskú slobodu. (cf. ECE 27)

Katolícka univerzita sa stane miestom prejavu katolicity práve vtedy, keď sa ako celok i ako vyjadrenie akéhosi súčtu autonómnych rozhodnutí jednotlivcov snaží vytvoriť naozaj ľudské a duchom Krista presiaknuté spoločenstvo. Prameň jej jednoty vychádza z oddanosti pravde, vysokého oceňovania ľudskej hodnoty a nakoniec z osoby a posolstva Krista, ktoré dáva tejto inštitúcii vlastnú kvalitu. Na základe tohto vzoru môže a má byť katolícke univerzitné spoločenstvo preniknuté duchom slobody a lásky a vyznačovať sa vzájomnou úctou, čestným dialógom a ochranou práv každého jednotlivca. Svojim členom tak bude pomáhať k plnému rozvinutiu ich osobnosti. /cf. ECE 21)

*Arcibiskup Cyril Vasiľ SJ
v Ružomberku 1. apríla 2014*